

РОЗДІЛ 1

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Теоретико-правові основи дослідження поняття господарсько-торговельної діяльності

Сьогодні торгівля стала однією із ключових галузей економіки та, по суті, лідером з надходжень до бюджету. Торгівля здійснює вплив не лише на сектор виробництва, сприяючи збільшенню асортименту товарів, які користуються попитом на ринку, а й на сектор споживання, задовольняючи потреби споживача, задля підвищення рівня життя населення.

Уперше визначення поняття «торгівля» запропонував Г. Ф. Шершеневич, під яким розумів: «господарську передаточну діяльність, що має на меті посередництво між виробниками та споживачами під час взаємного обміну економічними благами¹».

Якщо досліджувати етимологію слова торгівля, то стає очевидним, що воно споріднене з ринком, базаром, аукціоном, торговельною діяльністю, торговельними організаціями тощо. Також окремі інтернет джерела пов'язують слово торгівля зі словом стерегти. Тому не дивно, що поняття торгівлі до цього сьогодні привертає увагу дослідників.

Розглянемо окремі з них.

Господарсько-торговельна діяльність в Україні нині є однією з найпоширеніших форм підприємництва. У статутних документах суб'єктів господарювання, що займаються комерційною господарською діяльністю, найчастіше зазначається торгівля. Як відомо, завдяки ефективному розвитку торгівлі можна досягти більш ефективного розміщення ресурсів і вищого рівня матеріального добробуту населення².

Тобто, по суті, ототожнюється поняття господарсько-торговельної діяльності та торгівлі, зазначається, що торгівлею займаються суб'єкти господарювання як комерційною господарською діяльністю.

¹ Шершеневич Г. Ф. Курс торгового права : монографія : в 2-х т. Т. 1. 4-е изд. 1908. 515, [412] с.

² Буткевич О. В. Співвідношення понять «торгівля» та «торговельна діяльність». *Вісник господарського судочинства*. 2009. № 1. С. 69–73.

Крім того, торгівля, виступаючи комерційним посередником між виробниками товарів та їх споживачами, займає провідну роль у розвитку споживчого ринку, адже основну масу матеріальних благ, що використовуються для особистих потреб, населення отримує саме через торговельні підприємства. Сутність торговельної діяльності «полягає в реалізації певних матеріальних цінностей із метою задоволення потреб споживачів і власних економічних потреб»³. Тобто йдеться про те, що торгівля одночасно задовольняє інтереси як продавців, так і покупців. Оскільки в першому випадку реалізується економічний інтерес суб'єкта господарювання (виробника, посередника), а в другому – задовольняється попит споживача в товарах, послугах тощо.

Окремі дослідники поділяють торгівлю: на торгівлю у вузькому (товарна й банкірська торгівля) і в широкому розумінні: діяльність, спрямована на посередництво в передачі господарських благ від виробника до споживача (торгівля у вузькому розумінні), а також весь обіг товарів, тобто вся діяльність, яка спрямована на усунення роз'єднання в просторі й часі між виробником і споживачем (торгівля в широкому розумінні⁴).

Якщо досліджувати визначення поняття торгівлі у вузькому розумінні, то Д. Д. Гордієнко вважає: що торгівля – це будь-які операції, що здійснюються на умовах договору купівлі-продажу, міни, поставки й іншими цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на товар⁵.

Л. В. Нападовська поняття «торгівля» ототожнює з поняттям «господарсько-торговельна діяльність»: торгівля – це «діяльність, пов'язана з продажем товарів виробничо-технічного призначення й товарів народного споживання на підставі різних цивільно-правових договорів, які передбачають передачу прав власності на такі товари, а також допоміжна діяльність, спрямована на забезпечення умов для їх продажу шляхом відповідних послуг»⁶.

³ Дроздова О. Г. Комісійна торгівля – специфічна форма торговельної діяльності. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. № 2 (53). С. 56–60.

⁴ Каминка А. И. Очерки торгового права: в 2-х вып. 2-е изд., испр. и доп. 1912. Вып. 1. 447, [5] с.

⁵ Гордієнко Д. Д. Економічний тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері економіки. К. : КНТ, 2006. 308, [321] с.

⁶ Полтавський О. В., Томчишен С. В. Торгове право : навчальний посібник. Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 168, [36] с.

К. О. Хрімлі влучно зазначає, що таке визначення господарсько-торговельної діяльності (у вузькому розумінні) обмежує її лише рамками цивільно-правових договорів⁷.

В свою чергу В. А. Коноплицький розглядає торгівлю у широкому розумінні, а саме: як сферу обігу товарів, у якій відбувається обмін продуктами праці й послугами; вид комерційної діяльності, за якої шляхом укладання договору або на основі усної угоди здійснюється купівля-продаж товарів; як спеціалізовану галузь економіки, що формує свої доходи за рахунок діяльності з доведення товарів до споживачів⁸.

Із наведених тверджень випливає, що науковці по-різному трактують визначення поняття «торгівля», оскільки відсутній єдиний підхід до тлумачення цього поняття. Відповідно, торгівля у вузькому розумінні – це обмін товарів, послуг, грошей, проте її обмеження лише рамками цивільно-правових договорів недопустимо.

У широкому розумінні – діяльність суб'єктів господарювання у сфері товарного обігу спрямовано на реалізацію продукції як виробничо-технічного призначення, так виробів для населення.

Більшість дослідників зазначають, що торговельна діяльність є видом господарської діяльності. Зокрема, О. В. Буткевич вважає, що термін торгівля є більш широким і включає поняття: «торговельна діяльність» і «торговельні операції». Торговельні операції спрямовані на виконання договорів купівлі-продажу й не мають систематичного характеру. Якщо торговельні операції фізичної особи набувають систематичного характеру (більше 4 разів на календарний рік), вона повинна зареєструватися як суб'єкт підприємництва, і тоді її практичні дії щодо укладання та виконання оплатних договорів, які передбачають передачу прав власності на товари, розглядаються як торговельна діяльність. Науковець трактує торговельну діяльність як систематичну господарську діяльність суб'єктів господарювання з реалізації продукції виробничо-технічного призначення й виробів народного споживання, що здійснюється на професійних засадах у сфері товарного обігу, а також як допоміжну діяльність, що забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг із метою досягнення

⁷ Хрімлі К. О. Поняття господарсько-торговельної діяльності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Випуск 74. С. 217–222.

⁸ Коноплицький В. А. Економічний словник. Тлумачно-термінологічний. К. : КНТ, 2007. 580, [354] с.

економічних і соціальних результатів та отримання прибутку або без мети отримання прибутку⁹.

Однак більшість дослідників дотримуються думки, що господарсько-торговельна діяльність – це самостійний вид господарської діяльності, який має свій суб'єктний склад, об'єкт, зміст та порядок здійснення. Для підтвердження цього потрібно навести визначення К. О. Хрімлі: «господарсько-торговельна діяльність – це самостійний вид господарської діяльності, який має свій суб'єктний склад, об'єкт, зміст і порядок здійснення. Господарсько-торговельна діяльність полягає у реалізації продукції виробничого призначення й товарів народного споживання, а також у здійсненні допоміжної діяльності, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг»¹⁰. А також результати дослідження О. П. Віхрова: «торговельна діяльність – це ініціативна, самостійна діяльність юридичних осіб і громадян щодо здійснення купівлі та продажу товарів народного споживання з метою отримання прибутку»¹¹. Отже, науковці, використовуючи господарсько-правовий підхід, вказують на ініціативну, самостійну господарсько-торговельну діяльність суб'єктів господарювання, що дозволяє здійснювати купівлю-продаж товарів з метою отримання прибутку, а також реалізацію допоміжної діяльності, спрямованої на забезпечення надання відповідних послуг.

Незважаючи на те, що у правовій літературі існують різні підходи до розуміння «торговельна діяльність», окремі дослідники ототожнюють терміни «торгівля» та «торговельна діяльність». Проте в межах господарського законодавства розрізняють поняття «торгівля» та «торговельна діяльність».

Зокрема, у ст. 263 Господарського кодексу України (далі – ГК України) визначено, що господарсько-торговельною є діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання у сфері товарного обігу, спрямована на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення

⁹ Буткевич О. В. Співвідношення понять «торгівля» та «торговельна діяльність». *Вісник господарського судочинства*. 2009. № 1. С. 69–73.

¹⁰ Хрімлі К. О. Поняття господарсько-торговельної діяльності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Випуск 74. С. 217–222.

¹¹ Віхров О. П. Господарське право. Спеціальна частина : навчальний посібник. К. : Слово, 2006. 344 с.

і виробів народного споживання, а також допоміжна діяльність, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг¹².

Згідно з ДСТУ 4303:2004 «Роздрібна та оптова торгівля» торговельна діяльність – ініціативна, систематична, виконувана на власний ризик для одержання прибутку діяльність юридичних і фізичних осіб щодо купівлі та продажу товарів кінцевим споживачам або посередницькі операції, або діяльність із надавання агентських, представницьких, комісійних та інших послуг у просуванні товарів від виробника до споживача¹³.

Якщо проаналізувати зміст поняття «господарсько-торговельна діяльність», то можна виокремити декілька важливих ознак. По-перше, це ініціативність – ознака, відповідно до якої кожен має право на підприємницьку діяльність, що не заборонена законом. Кожен має право також на здійснення торговельної діяльності, яка не заборонена чинним законодавством, за умови, що самому суб'єкту її здійснення не заборонено бути суб'єктом торговельної діяльності. По-друге, самостійність. Ця ознака господарсько-торговельної діяльності серед іншого передбачає вільне розпорядження як майном, що задіяне у торговельній діяльності, так і прибутком, отриманим у процесі її здійснення (безумовно, після сплати всіх обов'язкових платежів до відповідних бюджетів)¹⁴. Крім того, практично кожен суб'єкт господарювання, що провадить господарсько-торговельну діяльність, вивчає попит та пропозицію на ринку товарів та послуг; провадить інноваційну діяльність, зокрема, запроваджує організаційні та технологічні новинки, паралельно навчаючи персонал; організовую закупівлю товарів та вивчає можливості збуту товарів; впроваджує післяпродажний сервіс тощо. Наприклад АВТ «Баварія» прийшла до висновку, що в сучасних умовах стабільний заробіток може забезпечити продаж додаткового обладнання і збільшення навантаження сервісу. Прикладом тому

¹² Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

¹³ Національний стандарт України «Роздрібна та оптова торгівля. Терміни та визначення понять. ДСТУ 4303:2004». URL : <https://www.victorija.ua/wp-content/uploads/2022/04/rozdribna-ta-optova-torhivlia-dstu-4303-2004.pdf> (дата звернення: 15.11.2022).

¹⁴ Полтавський О. Щодо визначення поняття «торговельна діяльність» та її ознак. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 2. С. 19–22.

служує співпраця з компанією Benish GPS, оскільки дозволяє отримати автодилеру вигоду і від продажу, і від установки устаткування. Систему встановлюють кваліфіковані фахівці офіційних сервісів, що дозволяє не тільки збільшити дохід кожного дилерського центру, а й зберегти гарантійне обслуговування автомобіля.

Крім того, метою господарсько-торговельної діяльності є отримання прибутку. Доходи торговельного підприємства – це джерело розвитку його діяльності, що забезпечує: формування прибутку як джерела розширеного відтворення діяльності підприємства; фінансування усіх поточних витрат, що пов'язані зі здійсненням господарської діяльності; виплату податкових платежів, що пов'язані зі здійсненням діяльності. Основними джерелами доходу торговельного підприємства від продажу товарів є: торговельна надбавка до ціни придбання товарів; різниця між ціною продажу та закупівлею товарів на різних стадіях реалізації товару являє собою дохід торговельного підприємства з одиниці реалізованого товару¹⁵.

Разом з тим господарсько-торговельна діяльність поєднує як приватні інтереси виробника, так і публічні (держави, суспільства тощо). Крім того, така діяльність виконується на професійних засадах та чітко регламентується нормами як загального, так і спеціального законодавства.

Безпосереднє право на заняття господарсько-торговельною діяльністю є одним із різновидів підприємницької діяльності, що передбачено Конституцією України. Згідно з положеннями ст. 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, що не заборонена законом. За цих обставин держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності, прав споживачів, здійснює контроль за якістю та безпечністю продукції й усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів¹⁶.

Можна виділити ряд нормативно-правових актів, що регулюють господарсько-торговельну діяльність, зокрема гарантують особі право на заняття такою діяльністю. Конвенції Організації Об'єднаних

¹⁵ Гарбар В. А., Денисюк О. М., Гарбар Ж. В., Кондратова О. В. Сучасні підходи до визначення та класифікації доходів торговельного підприємства. *Наукове мислення*. 2022. URL : <http://surl.li/disha> (дата звернення: 12.09.2022).

¹⁶ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

Господарсько-торговельна діяльність в Україні: теорія і практика правового регулювання

Націй про договори міжнародної купівлі-продажу, Господарський кодекс України¹⁷, Цивільний кодекс України¹⁸ (далі – ЦК України), Податковий кодекс України¹⁹, Закон України «Про захист прав споживачів»²⁰, Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності»²¹, Закон України «Про стандартизацію»²², Закон України «Про споживчу кооперацію»²³, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»²⁴, Закон України «Про ціни і ціноутворення»²⁵, Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг»²⁶ тощо.

Крім того, до джерел правового регулювання торговельної діяльності відносять підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють торговельну діяльність у цілому та у певних сферах, а саме: постанова

¹⁷ Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

¹⁸ Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

¹⁹ Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

²⁰ Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

²¹ Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

²² Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text> (дата звернення: 15.11. 2022).

²³ Про споживчу кооперацію : Закон України від 10.04.1992 № 2265-XII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12#Text> (дата звернення: 15.11. 2022).

²⁴ Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-XII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 15.11. 2022).

²⁵ Про ціни і ціноутворення : Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text> (дата звернення: 15.11. 2022).

²⁶ Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 06.07.1995 № 265/95-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.11. 2022).

Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів»²⁷, Правила торгівлі на ринках²⁸, постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження правил побутового обслуговування населення»²⁹, Правила комісійної торгівлі непродовольчими товарами³⁰, Правила торгівлі у розстрочку фізичним особам³¹, Інструкція щодо надання послуг з ремонту, пошиття та в'язання трикотажних виробів³², Інструкція щодо надання фотопослуг³³ тощо.

Великий обсяг нормативно-правових актів, що регулюють господарсько-торговельну діяльність в Україні, пов'язаний зі спробою законодавця окреслити сферу дії нормативного акта в окремих відносинах. Водночас це створює певні труднощі під час визначення кола відносин, які охоплюються поняттям господарсько-торговельної діяльності.

²⁷ Про затвердження порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів : постанова Кабінету Міністрів України від 15.06.2006 № 833 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/833-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.11. 2022).

²⁸ Про затвердження Правил торгівлі на ринках : наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 26.02.2002 № 57 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-02#Text> (дата звернення: 15.11. 2022).

²⁹ Про затвердження правил побутового обслуговування населення : постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.1994 № 313 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/313-94-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.11. 2022).

³⁰ Про затвердження Правил комісійної торгівлі непродовольчими товарами : наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків України від 13.03. 1995 № 37 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0079-95#Text> (дата звернення: 15.11. 2022).

³¹ Про затвердження Правил торгівлі у розстрочку фізичним особам : постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.2011 № 383 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/383-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.11. 2022).

³² Інструкція щодо надання послуг з ремонту, пошиття та в'язання трикотажних виробів : Інструкція Українського союзу об'єднань, підприємств і організацій побутового обслуговування населення від 27.08.2000 № 20 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0808-00#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

³³ Інструкція щодо надання фотопослуг : Інструкція Українського союзу об'єднань, підприємств і організацій побутового обслуговування населення від 27.08.2000 № 20 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0814-00#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

Так, господарсько-торговельна діяльність пов'язана з рядом чинників, регулювання яких має безпосередній вплив на організацію і здійснення господарсько-торговельної діяльності. Наприклад, невід'ємною частиною сфери торгівлі є забезпечення споживачів безпечною продукцією, адже відповідно до ст. 4, ч. 1 ст. 5 Закону України «Про загальну безпечність нехарчової продукції» виробники зобов'язані вводити в обіг лише безпечну продукцію, тобто продукцію, яка відповідає вимогам щодо забезпечення безпечності продукції, встановленим законодавством³⁴.

Правове підґрунтя безпечності та якості харчових продуктів в Україні характеризується сьогодні певною недосконалістю. Неврегульованість багатьох важливих аспектів у цій сфері та недоліки у механізмі реалізації правових норм знижують ефективність правового регулювання та гальмують створення в Україні сучасної досконалої правової бази для забезпечення безпечності та якості продуктів харчування.

Відповідно, нагальним у сфері торгівлі є досягнення справедливого балансу між загальними інтересами суспільства, які полягають у створенні безпечних умов для споживачів від негативного впливу, наприклад, небезпечної нехарчової продукції, та вимогами захисту економічних інтересів суб'єкта господарсько-торговельної діяльності, зокрема, гарантованих ч. 1 ст. 42 Конституції України права на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом³⁵.

Проблема досягнення балансу публічних і приватних інтересів існує давно, відповідно, остання є об'єктом дослідження у науковців. Так, загальнодержавні інтереси науковці одночасно з загальносуспільними вважають складовими публічного інтересу, який є загальносоціальним, що відображає в концентрованій формі весь спектр інтересів у суспільстві. Суспільний інтерес – це інтерес будь-якої особи (осіб), пов'язаний із забезпеченням благополуччя, стабільності,

³⁴ Про загальну безпечність нехарчової продукції : Закон України від 02.12.2010 № 2736-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2736-17#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

³⁵ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

безпеки і стійкого розвитку суспільства³⁶. Значного поширення це поняття набуло внаслідок появи неурядових організацій, які здійснюють захист суспільних інтересів за допомогою правових інструментів: обговорення законопроектів, відпрацювання державної політики в різних сферах тощо³⁷.

Вищезазначені поняття зумовлюють необхідність проаналізувати більш детально поняття «загальнодержавний інтерес». Так, останній не може відображати інтерес, що спрямований на забезпечення інтересу держави та її органів влади в буквальному значенні цього слова, оскільки в такому випадку немає потреби в існуванні держави як правової субстанції. Зокрема, проводячи державну політику у сфері торгівлі, держава в особі її органів своїми діями зобов'язана сприяти задоволенню інтересів усіх верств населення, оскільки свідоме неврахування загальносуспільних інтересів, застосування жорстких адміністративних інструментів, порушення інтересів суспільства, особи, суб'єктів господарювання матиме негативні результати.

Водночас держава не може задовольняти всі інтереси членів суспільства, а тому повинна сприяти або бути нейтральною до тих інтересів, які задовольняються, чи в особистих, чи в колективних відносинах, коли йдеться про господарсько-торговельну діяльність. Унаслідок цього відбувається зближення інтересів суспільства з інтересами держави, що дозволяє узгодити методи їх досягнення, а також сприяє уникненню деформації відносин та усуненню такого негативного явища, як неправові практики. Політика у сфері здійснення господарсько-торговельної діяльності повинна виходити з економічних законів, які мають об'єктивний характер і спільність економічних інтересів суб'єктів господарювання, споживачів, держави. Чим повніше державна політика відображає економічні інтереси, тим реальніше вона втілює об'єктивну необхідність удосконалити правовідносини між суб'єктами господарсько-торговельної діяльності та органами державного контролю. Законні (економічні) інтереси суб'єктів господарювання в цілому є формою здійснення загальних інтересів та одночасно частковою формою реалізації власних інтересів. Якщо суспільний інтерес пов'язаний

³⁶ Суспільний інтерес / Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL : <http://ru.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 15.11.2022).

³⁷ Там само.

Господарсько-торговельна діяльність в Україні: теорія і практика правового регулювання

з продукуванням і використанням валового внутрішнього продукту країни, то економічний інтерес суб'єкта господарювання – з формою власно виробленого продукту, за рахунок реалізації якого на ринку в суспільстві задовольняються як різноманітні власні потреби господарюючого суб'єкта, так і інших споживачів у цілому.

Сучасне життя породило і породжує безліч інтересів. Останні досить різноманітні (особисті, загальнодержавні, соціальні, економічні, лобістські), а тому у діяльності суб'єктів господарювання вони проявляються у вигляді певного феномена, що вимагає дослідницьких зусиль для того, щоб унаслідок їх виокремлення і зіставлення різних за своєю суттю інтересів учасників господарських відносин (суб'єктів господарювання, держави, третіх осіб) з'ясувати, на якому етапі вони пересікаються та як повинні бути вибудовані норми законодавства, щоб одночасно з власними інтересами господарюючий суб'єкт задовольняв інтереси верств населення, які зайняті у господарській діяльності та загальносуспільний інтерес у цілому. Останнє регулюється відповідно до ст. 3 Господарського кодексу України, згідно з якою під господарською діяльністю розуміють діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, що спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність і певного рівня споживчу вартість. Так держава покладає на суб'єкта господарювання обов'язок якісно задовольняти потреби на відповідних рівнях згідно з процедурою, споживчими якостями продукції, безпечністю використання та споживання, збереження навколишнього середовища і раціональністю природокористування, що сприяє сталому розвитку³⁸.

На підставі цього систематизують суспільні вимоги в частині, що визначена йому законодавством, з одного боку, та ініціативи суб'єкта господарювання – з іншого. Власне на цьому шляху досягається соціальна відповідальність суб'єктів господарювання. Соціальна відповідальність суб'єктів господарювання поширюється сьогодні також і на сферу діяльності, яка не регламентується законом, оскільки суб'єкт господарювання бере на себе досить часто зобов'язання виконувати додатково також і соціальні стандарти, які є

³⁸ Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

результатом співпраці бізнесу і суспільства. Такі стандарти здебільшого не є результатом правового регулювання, але вони все більше відіграють позитивну роль у задоволенні суспільних інтересів і є результатом взаємодії громадських інститутів з ним.

Суб'єкт господарювання повинен дотримуватися вимог і правил соціального забезпечення, соціального захисту, платити податки, спрямовані на вирішення соціальних проблем суспільства. А тому не можна свідчити про компанію як про соціально відповідальну лише тому, що вона здійснює благодійні акції. Кожна компанія зобов'язана виконувати вимоги, пов'язані з безпекою споживачів, працівників, навколишнього середовища, без цього вона не має права на існування³⁹.

За рахунок поєднання відповідального ставлення до ведення бізнесу, відповідальності за його результати, а також специфічної діяльності підприємств з вирішення соціальних проблем у суспільстві (благодійний маркетинг, волонтерська діяльність, сприяння просуванню соціальних ініціатив) вирішуються проблемні питання у задоволенні загальносуспільного інтересу в цілому та приватних інтересів суб'єктів господарювання зокрема.

Отже, торгівля є однією із основних сфер створення та балансування споживчого ринку, а також впливовим механізмом задоволення суспільних потреб, направляючою ланкою в економіці. Існують різні підходи до визначення «господарсько-торговельної діяльності», однак здебільшого її розуміють як вид господарської діяльності, що полягає у реалізації товарів та послуг з метою отримання прибутку. Така діяльність є самостійною, ініціативною, систематичною та здійснюється на власний ризик фізичними або юридичними особами. Власне, таке бачення науковцями поняття господарсько-торговельної діяльності збігається із її визначенням у ГК України. Саме поняття «сфера торгівлі» означає не стільки діяльність, скільки суспільні відносини, у які вступають суб'єкти господарювання, тому дослідження понять «торгівля», «господарсько-торговельна діяльність» є досі актуальним та залишається предметом обговорення багатьох науковців, зокрема за рахунок вивчення форм господарсько-торговельної діяльності та їх класифікації.

³⁹ Калита П. Общественные ценности, социально направленный бизнес и системный менеджмент. *Мораль і бізнес* : матеріали круглого столу від 02.12.2008. URL : <http://www.reformclub.org.ua>